

Úvodní slovo

Kritický posthumanismus

Toto mimořádné číslo *Filosofického časopisu* vzniklo ze spolupráce účastníků konference *Kritický posthumanismus*, která se konala v květnu 2022. Cílem konference bylo prodiskutovat filosofické otázky spojené s posthumanismem a posthumanitními studií a otevřít v českém prostředí prostor pro jejich reflexi. Z širšího okruhu příslibených příspěvků své texty nakonec doručilo osm statečných, kteří jsou v tomto čísle zastoupeni.

Michael Hauser promýšlí problém posthumanismu v kontextu kritiky doby interregna, pro niž je typické kolísání mezi starými myšlenkovými formami a ještě nezformovanými novými možnostmi. Posthumanismus chápe jako pozdní verzi postmoderny, tedy myšlení, které se soustředí na subverzi ustálených struktur, ale samo končí v neřešitelných antinomiích. Překonání těchto vnitřních rozporů posthumanismu, který Hauser spojuje především s novým materialismem, je podle něj možné v hyperhumanismu jako filosofii založené na deficientním pojetí lidské bytosti.

Na Hauserův text navazuje studie Víta Pokorného, který s Hauserem sdílí podobná východiska. Ukazuje, že ať už mluvíme o post-, meta-, trans-, či hyperhumanismu, jádrem takového myšlení je tážání po povaze lidského působení ve světě, který není pouze lidský a kde lidský živel je, v situaci mnohočetné krize, propleten s nelidskými formami bytí a jednání. Hledá obraz myšlení, které nevychází z přednosti odloučené identity jednotlivých druhů a říší, ale ze vztahů a propojení mezi nimi, a není vázáno na výlučně lidskou zkušenost, nýbrž ji překračuje směrem ke spleti. Takové myšlení označuje jako transverzální.

Po těchto textech, věnovaných obecně pojmu posthumanismus, následují speciálnější studie zaměřené na konkrétní problémy, jmenovitě na vztah posthumanismu a filosofie techniky u Martina Rittera, na vztah ekofenomenologie a posthumanismu u Petra Práška, na Derridovu interpretaci vztahu

zvířete a člověka u Michaely Fišerové a na vztah módy a posthumanismu u Lindy Muchové.

Ritter se k posthumanistickému postoji propracovává systematicky. Nejprve vymezuje humanismus pomocí Heideggerova textu *Dopis o humanismu*, pak vypočítává hlavní filosofické proudy s posthumanismem spojené, tedy teorii akterských sítí, objektově orientovanou ontologii, nový materialismus a feminismus. Jeho studie se dále zabývá pojmem antropocénu jako věku nadvlády člověka v kontextu filosofie techniky Bernarda Stieglera. Podle Rittera je antropocén érou lidstvem způsobené globální entropie, které lze čelit negantropologickým myšlením, jež lidem umožní být méně ničivou a více tvořivou silou.

Prášek uvažuje o posthumanismu v kontextu ekologické krize a situace antropocénu. Vychází z kritiky falešné dichotomie, která nás staví před alternativu nevyhnutelného kolapsu na jedné straně a technického řešení ekologické krize na straně druhé. Ukazuje, že k tomuto problému je možné přistupovat ještě jinak, totiž z ekofenomenologické perspektivy coby jedné z možných verzí posthumanismu. V interpretaci textů Davida Abrama, tedy jeho ekologie smyslové zkušenosti a jazyka, a s nimi spjaté fenomenologie tělesnosti nachází cestu k jinému způsobu přemýšlení o naší situaci v době krize. Tu vidí ve vymezení člověka jako vztahové bytosti, zapředené do tkaniva vztahů s mimolidskými entitami.

Fišerová se zabývá tím, jak a proč moderní filosofové chápali pojem zvířete z antropocentrické pozice, pro kterou je zvíře nedostatečným člověkem, vnějškem, vůči němuž se vymezuje pojem lidského jako dokonalého oproti nedokonalému. V interpretaci Derridových textů, které tematizují pojem zvířete, ukazuje metafyzické předsudky, jimiž bylo rozlišení člověk × zvíře tradičně zatíženo. Spolu s Matthewem Calarcem pak směřuje k přehodnocení tohoto vztahu a k biocentricky orientovanému mezidruhovému vyjednávání, které není zatíženo tradiční hierarchií.

Muchová se ve svém textu pohybuje na rozhraní mezi filosofií, estetikou a kulturní antropologií, v nezvyklé oblasti filosofie a teorie módy. Konstituce svěbytné lidské kultury, a to již v rovině tělesnosti, je podle ní původně spjata s oděvem a oblékáním, přičemž tento fakt oblečených lidí zpochybňuje tradiční protiklad přírody a kultury. Lidé nejsou lidmi jako nazí, ale jako odění a oblečení vzniká z nelidských materiálů – rostlinných, zvířecích a syntetických. Posthumanistický obrat v módě tak může být také jednou z cest, jak opustit tradiční protiklady mezi lidským a nelidským, přirozeným a umělým, a vztahovat se k lidskému jako k tomu, co je už vždy utvářeno mimolidským.

Dva závěrečné eseje Martina Koláře a Veroniky Sellner doplňují náš soubor textů o hravou variantu derridovského uvažování o zvířatech a o cha-

rakteristiku myšlení přední představitelky posthumanismu Rosi Braidottiové. Sellner ve svém eseji přibližuje problém posthumánního vědění v díle Braidottiové, podle níž posthumanistická perspektiva vyžaduje nové vymezení toho, co považujeme za vědění a jak ho máme vůbec provozovat. Posthumánní situace podle ní ovlivňuje tři hlavní součásti našeho systému vědění – konstrukci subjektivity, obecnou produkci vědění a praxi humanitních věd. Kolář se ve své úvaze zaměřuje na pojem logocentrismu a, podobně jako Fišerová, na problém zvířete jako nekonečného druhého. Odtud vychází jeho putování posthumánním světem soustředěné kolem témat reprezentace, nostalgie, unikání a transcendence.

Domnívám se, že se nám v tomto čísle podařilo shromáždit texty, které k problému posthumanismu přistupují skutečně kriticky, tedy ne jako k doktríně, ale jako k výzvě pro myšlení, jako k souboru filosofických otázek, v jehož centru je staré tázání po místě člověka v kosmu. Shromážděné eseje a studie jsou spolu propojené nejen tematicky, ale také společným úsilím o hledání nových podob vědění a myšlení, jež bude nepochybně vhodným příspěvkem do diskuse o vztahu lidí a mimolidského života. Dalšími účastníky této debaty, jimž bychom tímto chtěli vzdát hold, je dvoudílná publikace editovaná Petrem Gibasem, Karolínou Pauknerovou a Marcem Stellou nazvaná *Non-Humans in Social Science*¹ a mimořádné číslo *Filosofického časopisu* editované Ondřejem Vášou *Worlds without People*.²

Závěrem bychom rádi poděkovali všem, díky nimž tento svazek vychází. V první řadě Filosofické fakultě UJEP v Ústí nad Labem a všem, kteří měli s konferencí a přípravou tohoto čísla co do činění. Poté samozřejmě všem autorkám a autorům, kterým se podařilo své příspěvky dodat a projít redakčním řízením. V neposlední řadě pak všem pracovníkům *Filosofického časopisu* – editorkám a editorům, redaktorce, recenzentům a organizátorům. Přijeme tomuto číslu mnoho kritických čtenářů.

Vít Pokorný
(hostující editor)

1 Gibas, P. – Pauknerová, K. – Stella, M. (eds.), *Non-Humans in Social Science: Animals, Spaces, Things*. Červený Kostelec, Pavel Mervart 2011; Gibas, P. – Pauknerová, K. – Stella, M. (eds.), *Non-Humans in Social Science: Ontologies, Theories and Case Studies*. Červený Kostelec, Pavel Mervart 2014.

2 Váša, O. (ed.), *Worlds without People*. Mimořádné číslo *Filosofického časopisu* 1/2023, Praha, FLÚ AV ČR 2023.